

Egy befejezetlen tudományos életmű

EMLEKEZÉS SZIGETI KILIÁNRA

Szigeti Kilián 1913. április 19-én született Szombathelyen. A Szent Benedek-rendbe 1931-ben lépett, 1937-ben szentelték pappá. A budapesti tudományegyetemen szerzett középiskolai tanári képesítést, s a rend győri gimnáziumában kezdett tanítani. 1938-ban egyházzenei tanulmányokra Rómába utazott, ahonnan négy év múlva a Pontificio Istituto di Musica Sacra által kiállított oklevéllel és doktorátussal tért haza. Az orgonatanaszakot is elvégezte (1947–49) a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán. 1942-től 1973-ig Pannonhalmán működött mint regens chori, gimnáziumi és főiskolai tanár. (Gimnáziumi tanárként csak tavaly, 1981-ben vonult nyugalomba.) Közben 1950-től 59-ig a Bazilika őre. 1981. december 26-án hunyt el Győrött.

A tudós bencés tanár neve nem ismeretlen a Vigilia olvasói előtt. Liturgiai kérdésekről többször írt e lap hasábjain. * Tudományos érdeklődését azonban elsősorban egyházi zenénk múltja köztötte le, amelynek három területén végzett kutatásokat: a középkori források, az általános történet és az orgona története terén.

Első írásai 1940-ben jelentek meg a *Pannonhalmi Szemle* és a *Magyar Kórus* lapjain. Ekkor még főleg a gregorián ének és a magyar egyházi népének gyakorlati kérdései érdekelték (cikkek a *Magyar Kórusban*). Radó Polikárp *Opus Dei* című diák ima- és énekeskönyvének zenei részét gondozta. Ebben az időszakban jelentős, hézagpótló munkája a *Jubilate! A gregorián ének kézikönyve* (1948).

Az ötvenes évekből egyetlen írásáról sincs tudomásunk. Amikor ismét megjelennek tanulmányai – mégpedig sűrű egymásutánban –, szerzőjük figyelme már a gregorián ének magyarországi forrásai felé fordult, feltehetően Radó Polikárp tudományos munkássága nyomán. Kutatásainak eredményeit a *Magyar Könyvszemlében* (1961: A Szelephényi-kódex; 1963: A Mátyás-graduale eredetének kérdése), a *Vasi Szemlében* (1962: A magyar középkor zenei emlékei Szombathelyen; 1963: A kőszegi titkos levéltár középkori kódextörödéke) és a *Soproni Szemlében* (1963: Középkori hangjegyes kódextörödékek a soproni Állami Levéltárban) publikálta. Összefoglaló, terjedelmesebb tanulmányát a gregorián középkori emlékeiről az MTA idegen nyelvű zenetudományi orgánuma, a *Studia Musicologica* IV. évfolyama (1963) közölte: „Denkmäler des Gregorianischen Chorals aus dem ungarischen Mittelalter”. Énekes kódexeink tanulmányozása közben bukkant rá addig ismeretlen többszólamú énekekre Oswald Thuz zágrábi püspök antifonáléjában (Mehrstimmige Gesänge aus dem 15. Jahrhundert in Antiphonale des Oswald Thus. *Studia Musicologica* VI., 1964.). Ennek már csak azért is nagy jelentőséget kell tulajdonítanunk, mert fennmaradt hazai eredetű forrásainkban nagyon kevés a többszólamú kóruséneklés gyakorlatára utaló dokumentum. A forráskutatást – amely nála nemcsak könyvészeti, hanem paleográfiai és zenei érdekű is – továbbra sem hagyta abba, de akkor már – 1964-től kezdve – párhuzamosan foglalkozott orgonatorténettel és egyházi zenénk múltjával. Újabb eredményeit szinte kizárólag a *Magyar Könyvszemlében* tette közzé (1969: Mátyás király liturgikus kódexei; 1970:

* Emlékeztetőül közöljük a *Vigiliában* megjelent cikkek címét: Liturgikus énekek magyar szöveggel (1964/2); Magyar liturgikus énekeskönyv (1964/7); Válasz a magyar nyelvű liturgikus éneklés kérdésében (1965/6); Az új miserendről (1970/2); A szentmise megújított liturgiájának előzményei a középkori magyar liturgiában (1973/2); A Magyarok Nagyasszonyának tisztelete történelmünk folyamán (1973/8); A gótika liturgikus lelkisége Batthyány Boldizsár misekönyve alapján (1978/10). – *Szigeti Kilián* rendszeres főljegyzéseket vezetett nyomtatásban megjelent munkáiról. A megemlékezés ezeknek a felhasználásával készült. Köszönettel tartozom P. Áment Lukács tanár úrnak, hogy a füzet fénymásolatát rendelkezésemre bocsátotta. Az életrajzi adatokat főleg a gyászjelentésből vettem.

Két középkori graduale redetének kérdése; 1972 Mesko veszprémi püspök /1334–44/ pontifiká-
léja), csak a Nagykállói kódextörödéket ismertette a *Szabolcs-Szatmári Szemlében* (1972).

Baráti körben többször hangoztatta, hogy szeretné megírni a szent zene magyarországi törté-
netét. Ehhez a hatalmasnak ígérkező „épülethez” is jórészt neki kellett egyes „épületelemeket”
megalkotnia. Mi készült el belőlük? Az ide tartozó legkorábbi tanulmány A győri Szent Ignác
templom zenéje a XVIII. században (*Arrabona* 1963/5. sz.). Másik két dolgozatával is fehér fol-
tokat tüntetett el; ezek: A budai hajdani várkapolna zenei élete a XIV–XVI. században (*Magyar
Zene* 1968) és Az időmértékes (menzurális) korális éneklés Magyarországon (uo. 1978). A *Szé-
kesfehérvár évszázadi* 4. kötetében (1979) a székesegyház zenéjéről tett közzé adatokat. Legte-
kintélyesebb, szinte monográfiának számító munkája *A 200 éves szombathelyi egyházmegye em-
lékkönyvében* (Szombathely 1977) jelent meg: A szombathelyi egyházmegye egyházi zenéjének
története. – Nem tudjuk, mennyi feldolgozatlan jegyzete maradt még hátra erről a kimeríthet-
lennek látszó témáról.

Ha tehetette, dolgozatait németül is közreadta. Néhány írása azonban csak idegen nyelven jelent
meg; így például a következők: Joseph Haydn zugeschriebene Orgelwerke in der Musicotheca
zu Martinsberg (Pannonhalma) in Ungarn (*Studia Musicologica* XIII. 1971); Orgelbau in Bur-
genland (*Singende Kirche*, Wien 1973/74); Eine Orgeltabulatur aus dem ersten Viertel des 16.
Jahrhunderts in Ungarn (*Die Musikforschung* 1975); P. Valentin Rathgebers Reise nach Ungarn
im Jahre 1735 (*Jahresbericht . . . der Abtei Münsterschwarzach* 1975/76, 1976/77). Doktori disz-
sertációját – 25 éves késéssel – franciául tette közzé: Les formules dans l'esthétique Grégorienne
(*Études Grégoriennes* VII, Solesmes 1967). Sokoldalúságának – egyúttal a középkori zene és mű-
velődés iránti vonzalmának – egyik bizonyítéka az a fordítás, melyet Peter Gülke könyvéről ké-
szített másodmagával: *Szerzetesek, polgárok, trubadúrok* (Zeneműkiadó, Bp. 1979).

Szigeti Kilián legmaradandóbb tudományos eredményei a „hangszerek fejedelmével”, az or-
gonával kapcsolatosak. Kedvelt hangszerével – divatos szóval élve – komplex módon foglalko-
zott. Számos orgonát tervezett, Pannonhalmán orgonatörténeti múzeumot hozott létre, részt
vett a szakmunkásképző iskolák (orgonaépítő és -javító szakma) nevelési és oktatási tervének ki-
dolgozásában (1980). Szívén viselte a műemlék orgonák ügyét, erről cikkezett a *Műemlékvéde-
lem* 1969. és 1972. évfolyamában, s beszélt a rádióban is (megjelent Czigány György szerkeszté-
sében: *Miért igen, miért nem?* Bp. 1973). A népszerűsítő ismeretterjesztést sem vetette meg (lásd
a *Természet Világa* 1968. és az *Élet és Tudomány* 1975. évfolyamát. A *Muzsika* (1977) és a *Vasi
Szemle* (1981) hasábjain új orgonákat ismertetett. De összeállított orgona-, illetve harmóniumis-
kolát is (Győr 1956. – III. kiad. Eger 1972) kántortanfolyamok számára, mely kizárólag a *Szent
vagy, Uram!* énekeinek témáira épült. Sajtó alá rendezéseivel úgyszintén az orgonamuzsika szol-
gálatában állt. A *Régi olasz versetők* című kis füzet (Orgonaszó 9.) még a *Magyar Kórus* gondo-
zásában jelent meg (1950), majd több kiadásban a Zeneműkiadónál (Orgonaszó 5.), amely a *Ré-
gi olasz mesterek orgonamuzsikája* (1971, 1974) és a *Musica Antiqua Hungarica pro organo* (1977)
című összeállítások kinyomtatását is vállalta. A Hungaroton 1975-ben két lemezből álló albu-
mot jelentetett meg: Régi magyar orgonák (Old Hungarian Organs); Szigeti Kilián feladata volt
a hanglezelfelvétel előkészítése, az orgonák kiválasztása, az előadott darabok gyűjtése és össze-
állítása, s tőle származik a kísérőfüzet szövege, az orgonák leírása.

Jelentősebb orgonatörténeti írásai a következők: A középkori orgona, különös tekintettel a
magyarországi emlékekre (*Magyar Zene*, 1974); Orgonálás a középkori Magyarországon Buda-
vár elestéig, 1541-ig (uo. 1975); Az orgonaépítés története Magyarországon Budavár elestéig,
1541-ig (*Magyar Zene* 1979); *Magyar Zene* 1979). Az elsőt alapvető cikkének
tartotta. „A középkori orgonáról az európai irodalomban – azt hiszem – első tudományos, a kö-
zépkori traktátusokon alapuló tanulmány” – jegyezte be írásainak gondosan vezetett nyilvántar-
tásába. Orgonatörténeti monográfiáit rövidebb tanulmányokkal készítette elő (*Vasi Szemle*
1964, 1969, 1973; *Soproni Szemle* 1972; *Kisalföldi* 1973. VII. 7.; *Baranyai helytörténetírás*
1974–75). A Zeneműkiadó *Régi magyar orgonák* című sorozatában 1974-től 1980-ig öt kötete je-
lent meg: Kőszeg, Győr, Szombathely, Pécs és Eger orgonáiról. Ezekben a fényképekkel gazda-
gon illusztrált, részletes tanulmányokban, személyes tapasztalatok és szorgos levéltári kutatás
alapján, történeti keretben ismertette a városok templomainak régi és újabb orgonáit, az orgona-

építő mesterek (nemeszser egész dinasztiai) életét és tevékenységét, számba véve vidéken felállított hangszereiket is. A hatodik kötet (Szeged) jelenleg sajtó alatt van. A következő Budapest orgonáiról szóló volna. A korábban összegyűjtött adatokat azonban már nem tudta kézírattá formálni. Kétségtelen: Szigeti Kilián hangszertörténeti munkássága – csonkán is – zenetudományunk nagy nyeresége. Méltó értékelése remélhetőleg nem várat magára sokáig.

Áttekintve Szigeti Kilián tudományos életművét, ismét feltűnik előttem meggéköny alakja, megelevenedik szeretetet sugárzó egyénisége sokirányú érdeklődésével, szívós munkabíráásával, vitára hajlamos természetével. Széles látókörű műveltségét, szakértelmét külföldön is nagyra becsülték, személye népszerű volt a himnológusok, az Internationale Arbeitsgemeinschaft für Hymnologie tagjainak körében. Váratlanul távozott, megvalósítatlanul hagyva számos tervét, elgondolását. Tudományos életműve – mindannyiunk kárára – befejezetlen maradt.

PAPP GÉZA

IRODALOM

Történetek az irodalomról

Fenti cím alatt az olvasó nem a magyar irodalom neves személyiségeiről, érdekes eseményeiről olvashat, hanem recenziót két tudományos munkáról, amely az utóbbi három, három és fél évtized hazai irodalmáról szól. A cím nem írásunk tartalmát, hanem a vizsgált művek természetét – az egyik hiányos, kissé széteső voltát, a másik felsorolásszerű, szaggatott jellegét – hivatott érzékeltetni. Két mű témaközelítési különbözőségét, eltérő szemléletét a közelmúlt irodalmáról.

Vizsgálódásunk kiindulási pontja a Szerb Antal-i felfogás, amely a teremtő szubjektum és a személyfölötti szövevény, az Én és a Nem-én egységének figyelemben és tiszteletben tartásával kezeli az irodalom történetét. A nagy írói egyéniség kézen fog s elvezet bennünket az irodalom titkos kertjének bejáratáig és ott rábíz a *genius loci*-ra, a hely szellemére. A személyfölötti az eszmében és a formában manifesztálódik; általa fedezzük fel a titkos kert – a műben leírt világ – szépségét és lényegét. Szerb Antal szemléletének sarkköve az európaiság, vagyis az, hogy irodalmunkat ne elszigetelten, csupán a hazai, hanem a világirodalmi igények és teljesítmények felől vegye szemügyre. „Hogyan sikerült egy-egy időpontban megteremtteni magyarság és európaiság szintézisét, majd hanyatló korokban hogyan maradt el a magyarság a rohanó Európa mögött, és hogyan talált új szintézisre egy másik eszmemagaslaton: ez adja meg a magyar

irodalomtörténet belső ritmusát” – olvashatjuk máig maradandó *Magyar irodalomtörténet*-ének bevezetőjében.

Érezzük-e a belső ritmust a két könyv olvasásakor? Nemigen. Az elsőn éreznünk kellene, mert irodalmi életről, elméletéről és kritikáról tájékoztató összefoglalóan, de egyoldalúan, dialektikus alapállásától idegen módon a részt – a magyar irodalmat – az egész – a világirodalom – figyelmen kívül hagyásával járja körül. (Közül ugyan világirodalmi szemlélet, sőt beszámol a hazai világirodalmi kutatásokról is, ezeket azonban nem szövi bele a hazai körképbe s végképp nem törekszik a magyar irodalomelmélet világirodalmi összehasonlítására.) A második könyvtől viszont nem kérhetjük számon a ritmusvizsgálatot, mert funkciója első sorban a tényrögzítés, az ismeretanyag már-már lexikális feldolgozása. Bár ebből a munkából, Pomogáts Béla könyvéből sokszor pontosabban észlelhető a vizsgált élő anyag, a magyar irodalom pulzusa, mint az elsőből, amelynek épp a pulzusmérés volna a fő feladata. . .

*

A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének vállalkozása, a „nagyspenót”, vagyis a hatékony magyar irodalomtörténet folytatása újabb négy kötettel, szinte heroikus kísérlet. A tudós szerzőgárda – a szerkesztő, *Béla Miklós* irányításával – arra vállalkozott, hogy az 1945 és 75 közötti harminc esztendő magyar irodalmát ismertesse és értékelje. Az első kötet az irodalmi élet és a kritika – magyarul: az irodalompolitika – változásait kíséri nyomon.

A szerkesztő nyilván arra törekedett, hogy tárgyilagos művet – a szó szoros értelmében vett kézikönyvet – adjon az olvasó kezébe, s ez sikerült: a leírt sorokból semmiféle káros elfogultság nem tettenéz ki. Bizonyára gondot okozott neki a különböző felfogású és stílusú szerzők – például Agárdi Pé-

A *Magyar irodalom története 1945–1975*. I. (Akadémiai Kiadó, 1981) Pomogáts Béla: *Az újabb magyar irodalom 1945–1981* (Gondolat Kiadó, 1982)